

VORMSI ÕORMSÖ

Kohalikud valimised on selleks korraks jälle läbi

MARGE TIIK
valimiskomisjoni esimees

Valimiskomisjonid oma töö teinud, uus volikogu koosseis valitud. Paras aeg on teha kokkuvõtteid valimistulemustest. Vormsilased olid tublid valijad – 371-st valimisõiguslikust elanikust käis valimas 287 ehk valimas käis 77,35 protsenti valijatest. See tegi meist kõige aktiivsemad läänlased.

Eelhääletuse ajal käis Vormsi valimisjaoskonnas valimas 76 inimest, sealhulgas 6 võõrast valijat Tallinnast, Viljandimaalt ja mujalt. Ka 19 vormsilast kasutas võimalust hääletada väljaspool Vormsit asuvates valimisjaoskondades. Sel korral sujus meie jaoskonna töö vaikselt ning rahulikult, vaatlejad või kontrollid meie vastu huvi ei tundnud ning ka sügistormid hää-

letussedelitega ümbrike vahetust õnneks ei seganud.

Valimiste päeval, kui jaoskond oli avatud juba kella üheksast hommikul, õhtul kella kaheksani, kasutas hääletamise võimalust 80 inimest, sealhulgas käisime valimiskastiga kodus kaheksal inimesel. Õhtul peale jaoskonna sulgemist saabub üle Eesti valimistulemuste kindlakstegemise aeg, valimiskastid avatakse, sedelid valatakse kokku lauale ning vastavalt numbritele, hakatakse erinevatesse ümbrikesse jagama. Sedelite hulgas oli ka kahjuks kolm kehtetut sedelit – üks sedel oli täitmata, kahel sedelil ei olnud numbrid loetavad. Sedelite kokkulugemine meile veel õiget valimiste tulemust ei anna, sest neile lisanduvad veel kandidaatidele antud e-hääled. Vormsil anti e-hääli kokku 118.

Vormsi hääletustulemused said üleriigilises valimiste infosüsteemis kinnitatud kell 20:29, mis tegi meist ühed kiiremad Eestis. Arenguruumi meil veel on, sest kõige kiiremad me veel pole.

Volikogu üheksa kohta jagunesid vastavalt hääletustulemustele järgmiselt:

Foto M. Veisson

Valimisliit Ka Talvel Vormsil – 142 häälega 6 kohta. Suurima isikliku häälesaagi sai praegune volikogu esimees Ivo Sarapuu (33 häält). Lisaks Ivole said volikogusse veel Urmas Pau (23 häält), Ove Koska (21 häält), Sven Rammul (19 häält), Arvo Allik (19 häält), Andres Koch (8 häält).

Valimisliit Vormsi – 67 häälega 2 kohta. Nimekirjas enim hääli sai Anu Streng (28 häält), teine oli Henry Timusk (13 häält).

Eesti Keskerakond – 1 koht. Nimekirjas sai enim hääli Toivo Hokkonen (15 häält).

Praeguseks on selgunud, et valimistulemuste suhtes proteste ei ole esitatud ning lähipäevil peaks toimuma ka volikogu uue koosseisu esimene istung.

Kasutan ka võimalust, et tänada tubli töö eest jaoskonnakomisjoni liikmeid Lijat, Ehat, Natasat ja Pillet.

Suured tänud teile!

Volikogu esimehe veerg

IVO SARAPUU

Täna kõiki valijaid osutatud usalduse eest. Kas valimisliit Ka Talvel Vormsil on õigel kursil ja kas me ajame õigesti Vormsi asja, sai taaskord rahva poolt heaks kiidetud. Meie tänaste valijate poolt antud mandaat annab meile õiguse ja kohustuse tegeleda saareelu arendamisega ja parendamisega järgneva nelja aasta jooksul. Meie liidu mõtetes ja tegudes ei ole inimeste jaoks midagi uut – need on väljendatud nii eelmistes kui praegustes valimislubadustes ning igapäevatoos.

Märksõna koostöö, mis oli nii mõnegi võimulepürgija mõtetes ja huulil, omas minu jaoks teist tähendust. Kahju, et inimesed, kes soovisid seda teha peale valimispäeva, ei saagi seda enam teha enda soovitud moel. Julgustan neid, kes kandideerisid ja ei osutunud valituks, võtke ühendust ning koos püüame leida neid kohti ja võimalusi, kus saame ellu viia teie mõtteid ja ideid, et parandada oma eluolu Vormsi saarel.

Siinkohal mõningaid meie liidu mõtteid. Üks kõige suuremaid ja raskesti teostavamaid on valimislubadus: aitame maaomanikke vanade maaparanduskraavide korrastamisel. Kes ei saa aru selle asja vajalikkusest, lugegu artiklit, mille kirjutas Ants Varblane valimisliidu häälekandjas. Poolikuks jäi eelmisel vallavolikogul meie üldplaneeringu tegemine. Täna Vormsi vajab selle teema lahtirääkimist ja raamide paikapanemist. Kutsun kõiki vormsilasi osa võtma üldplaneeringu aruteludest. Äratuskell ka saare ühele suuremale ja vanemale ühiskondlikule organisatsioonile – Vormsi Jahiseltsile. Kuigi karu hakkab varsti talveunne jääma, oleks teil aeg ärgata ja valmis teha oma jahinduse arengukava, mille toel koos saaksime saarele parema üldplaneeringu koostada.

Suureks murelapseks oleme kujunemas laiemas mõistes meie ise ja seda elu seaduste kaudu. Nooremaks ei muutu keegi ja nii on ka meie endaga. Eks seda näitab tänanegi valitute koosseis. Volikogu liikme mandaadi said seitse eelmist volinikku ja kõik need seitse on seekord neli aastat vanemad. Valituteks osutunutele soovin jõudu ja jaksu järgnevaiks neljaks aastaks.

Kes tahab koostööd teha, see teeb seda volikogus, aga kes leiab, et nende mõttemaailm ei ühti tänaste võimu võitnud valitutega, see leiab oma tee. Ja ikkagi selle ise otsustamise asemel kutsun kõiki koos otsustama ning saart arendama. Valija on rääkinud, me kõik peame tegema sellest omad järeldused ning nüüd algab see aeg, kus tuleb ellu viia selle inimese tahet, kes soovis ning julgus valimas käia. Hinnangu oma tööle saame juba nelja aasta pärast.

Arukust ja tahet meile kõigile Vormsi saare arendamisel ning parendamisel. Aitäh, vormsilane.

Vallavalitsuse ja Volikogu tegemistest

- Vallavalitsus arutas Rälby külas asuva 5,31 ha suuruse Nybertase katastriüksuse jagamise taotlust ja jõudis seisukohale, et metsamaa jagamine läheb vastuollu valla üldplaneeringu ruumilise arengu põhimõtete põhiseisukohtadega Vormsi vallas. Tegemist on metsamaaga, mille puhul on tagatud omanikule maa sihtotstarbelise kasutamise võimalus.
- Sarnaselt eeltoodule otsustati teha volikogule ettepanek mitte lubada Borby külas 2,69 ha suuruse Külaotsa katastriüksuse 90701:001:0450 jagamiseks kaheks katastriüksuseks. Kuid kuna antud metsamaa katastriüksus asub küla servas ja see on loomulik küla laienemine otsustati teha volikogule ettepanek taotleja soovil korraldada katastriüksusele ehitamist.
- Hajaasustuse programmi esitati kaks taotlust. Anti välja kirjalik nõusolek Hullo küla Andrusse talu biopuhasti rajamiseks ning Sviby küla Peetri talu pumbamaja ja torustike renoveerimiseks, mis rajatakse hajaasustuse programmi toel. Suure tõenäosusega avatakse järgmisel aastal ka uus taotlusvoor.
- Riik on otsustanud Vormsile ehitada nn riigimaja, millest tulevi-

kus saab olema kasu meie kõigile ning kuhu koondatakse Vormsi päästeteenistus ja kiirabi ning kus saab oma ruumi ka Vormsi konstaabel. Otsustati teha volikogule ettepanek Priisu katastriüksuse nr 90701:002:0387 hoonestusõigusega koormamiseks, et riik saaks päästejaama ehitamisega alustada.

- Anti välja Suuremõisa Magnushovi jääkeldri ja Saxby külas Vormsi lõunasihi alumise Tulepaagi kasutustuba.
- Lisaks lisaeelarvele otsustati esitada volikogule nelja järgneva aasta eelarve strateegia eelnõu. Vastavalt kohaliku omavalitsuse finantsjuhtimise seadusele koostatakse eelarvestrateegia arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks, et planeerida kavandatavate tegevuste finantseerimist ja see peab hõlmama vähemalt nelja järgnevat eelarveaastat. Vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele peab volikogu võtma vastu eelarve strateegia hiljemalt iga aasta 15. oktoobriks.
- Volikogu võttis vastu määruse «Vormsi valla eelarvest sotsiaaltoetuste määramise, maksmise ja sotsiaalteenuste osutamise korra muutmine». Määruse sisuline

muudatus oli kalapüügitoetuse sisseseadmine, lisatud väljavõtte määruse tekstist:

§ 111 Kalapüügitoetus

(1) Kalapüügiseaduse alusel välja antavate kalastuskaartide väljastamisel võib teha Vormsi elanikele järgmisi soodustusi:

- 1) kuni 18. aastasele õpilasele väljastatakse kalastuskaart nakkevõrguga püügiks soodushinnaga 1 euro. Soodushinnaga võrguloo saamiseks peab kalastuskaardi taotlusele olema lisatud lapsevanema või lapse seadusliku esindaja nõusolek.
- 2) alates 65. eluaastast väljastatakse nakkevõrguga püügil kalastuskaart tasuta.

(2) Kalapüügitoetust antakse vallavalitsuse poolt kehtestatud korras. Muudatuse eesmärgiks on juhtida tähelepanu asjaolule, et kalapüük on küll meie perede traditsioonilise eluviisi osa, kuid seadus nõuab, et kalastada võib siiski ainult juhul, kui on võetud kalastuskaart. Kalastuskaarti saab toetleda vallavalitsusest ja seadusliku kalapüügiga kaasneb ka aruande kohustus. Kalastuskaart nakkevõrguga püügil maksab 6 eurot ja 50 senti. Kalapüügitoetus peaks suurendama kalastuskaardi taotlemise või-

malusi ja loodame, et meil ilma loata võrgule ei minda.

- Otsustati Vormsi valla lisaeelarve eelnõu saata arutamiseks volikogu õigus- ja majanduskomisjoni ning anda nõusolek Sarapuupõllu katastriüksuse 90701:001:0396 jagamiseks ja sihtotstarbe muutmiseks ning ehitamiseks ilma detailplaneeringut koostamata, sest selles Borby küla piirkonnas on moodustatud juba rida elamukruntide ning tegu on loomuliku Borby küla laienemisega.
- 14. oktoobri istungi päevakorras olid järgmised eelnõud: Nõusoleku andmisest keeldumine Külaotsa katastriüksuse 90701:001:0450 jagamiseks. Nõusoleku andmine ehitamiseks detailplaneeringut koostamata. Munitsipaalmaa koormamine hoonestusõigusega. Vormsi valla eelarve strateegia 2014–2017. Vormsi valla lisaeelarve esimene lugemine ja vastuvõtmine.

Istungit aga volikogu liikmete vahese osavõtu e. volikogu kvoorumipuudumise tõttu ei toimunud.

Alates 26. oktoobrist on eelmise koosseisu volikogu liikmete volitused lõppenud ja tööd alustab juba uus rahva poolt valitud koosseis.

Koostas E. Leht, vallasekretär

Võimust Vormsi saarel

Ajalugu siin Eestimaal on juba kord niisugune, et üks võim järgneb teisele. On paremaid ja halvemaid aegu. On rahulolematust, on rahulolu.

Vormsi on läbi aegade näinud piiskoppe, paruneid ja krahve, tundnud kuningate, tsaari ja okupantide võimu.

Meie põlvkonna ajaraamatu eredamateks lehekülgedeks on kahtlemata laulev revolutsioon, taasiseseisvumise aastad, noore eesti riigi taastamine, sealhulgas valdade loomine ja sellega kaasnenud ümberkorraldused.

Täna sel päeval räägitakse aga juba valdade ühinemisest ja uutest võimalikest ümberkorraldustest.

Vormsi valla omavalitsuslik staatus ja õigused kinnitati 19. detsembril 1991. aastal. Vastava tunnistuse andis välja Eesti Vabariigi ülemnõukogu ja allkirjastas presiidiumi esimees Arno Rüütel.

Noore Eesti riigi omavalitsuste

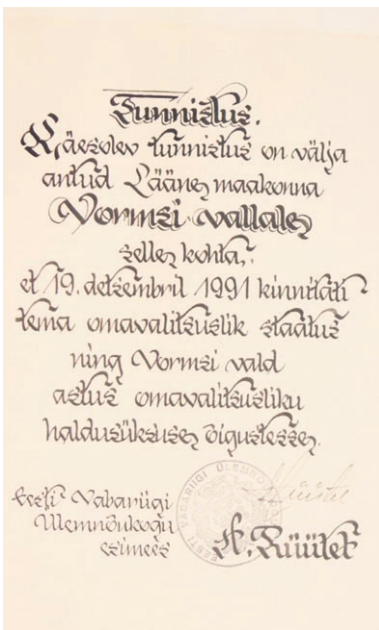
eestvedajate – volikogude ja vallavanemate töö ja probleemid erinesid tänasest nagu öö päevast. Kogemusi polnud kusagilt võtta, aga hakkama tuli saada.

Vormsi valla toimingutele lisas keerukust ja probleeme ka veel mere-tagune asukoht. Vald oli noor, juhtidel puudusid kogemused, teati vaid kuhupoole taheti liikuda. Vahendeid, usaldust ja rahva toetust nappis. Iga järjekordne vallajuht andis endast parima.

Kuidas välja kukkus, seda jälgis kogukond hoolega. Arvustajaid, kriitiseerijaid on alati olnud ja nad ei kao kunagi päriselt. Ometi tundub, et aasta-aastalt vormsilaste rahulolu kasvab.

Omajagu on see tingitud ju üldisest eestlase heaolu paranemisest meie riigis, aga küllap on ka kohapeal aastate jooksul tehtud töö ja nähtud vaev selle vilja välja kandnud.

Kõige eelneva valguses sügav kummardus kõigile Vormsi valla volikogude koosseisudele, vallavanemate-

le, entusiastidele ja patriootidele. Palju jõudu uuele volikogule ning tegusaid päevi vallavanemale.

Ajalehe toimetust

Rälby küla

ENE SARAPUU
Rälby

Noppeid kogukonna arendustegevuse käsiraamatust (viies vihik), «Globaliseeruv Eesti küla», Aavaneva maailma arenguvõimalused ja ohud.

Viimaste kümnendite hea praktika on kinnitanud, et «asjad» tuleb ikka ise üheskoos ära teha, siis saab need ka tehtud, mitte loota sedavõrd teistele, olgu see siis vald, riik või Euroopa Liit. Sellest alusmõttest lähtub ka ELi 2014–2020 programmiperioodi uus väärtustatud märksõna «kohapõhine areng» regionaalses ja maaelu arengus. See tähendab, et rõhku pannakse kogukondadele, mis on ise aktiivsed, kokkuhoidvad ja uuendusmeelsed ning suudavad just sisemisi, ennekõike inimressursse kasutada kasvada.

Tugev identiteet ja emotsionaalne side kohaga on elanike väljarännu takistajaks, motiveerides neid koha arengu huvides enam töötama ja ka koostööd tegema – inimesed hoolivad oma kohast ja see paistab välja nii hoonetest, maastikust kui ka muidugi kooskõlmiskohadest, kus õhtuti meeldivalt sumiseb.

Aeg on tagasi vaadata meie

küla tegemistele sellel aastal. Kui juba eelmisel aastal sai pandud maha plaan korraldada sellel aastal Egili veski ehk küla tuuleveski juures neli laata, siis see ülesanne on edukalt täidetud. Kes käisid, need teavad – kevadel oli istikute laad, siis jaanipäeva laad, järgnes Olavipäeva laad väikse nukuendusega «Okasroosike» ja augustis lõpetasime sügislaadaga. Aga «Egili veski», see on meie veski nimetus edaspidi ja seda tänuks veski ehitajale.

Rootsis elav endine Rälby küla mees Egil Hamnholm võttis ette suure töö ja valmistas Rootsis vanade jooniste järgi Vormsile iseloomuliku tuuleveski detailid.

1999. aastal oli asi jõudnud niikaugemale, et purjekaga toodi valminud veski osad Vormsile. Külas leiti sobiv koht ja läkski lahti veski ehituseks. Siin olid jõu ja nõuga abiks nii endised rannarootslased kui praegused saare elanikud. Kui tuuleveski valmis sai, oli see sündmuseks kõigile.

2013. aasta on kultuuripärandi aasta ja Rälby tuuleveski, mis on üks meie saare pärandikultuuri objekte, vajas remonti. Selle tänuväärsse töö tegid ära Vormsi Arendus OÜ tublid ehitusmehed Toetust remondiks saime Kohaliku Omaalga-

Müürid meie sees

HENRY TIMUSK

Otsustasin liituda Valimisliit Vormsi nimekirjaga selleks, et seista volikogus hea saareelanike kui kogukonna huvide eest, mis minu ja minu mõttekaaslaste arvates on jalgu jäänud kellegi kitsastele ärihuvidele.

Mis oleks, kui siin, Vormsi saarel, olekski kodanike ühiskond? Ühiskond, kus valitseb kogukond, mille teenistuses on avalik võim.

Kodanike võimu ehk demokraatia üks alustaladest on see, et räägitakse ja arvestatakse inimestega. Meid elab saarel 416 inimest (seisuga 20. september 2013) sissekirjutuse järgi, kellest saart peavad oma koduks 217 (Garri Raagma, 2013). Millest selline vahe, ei ole praegu oluline, vaid oluline on, et inimesi, kellega rääkida ei ole siin saarel väga palju, kui kasutada väga üldistavat valemit, siis 50 perekonda. Kui igast perekonnast kutsuda esindaja, siis saaks ühe väikese saali jagu inimesi. Ometi selliseid arutelusid ei korraldata.

Kohati jääb mulje justkui Vormsi saar oleks kellegi isiklik äriprojekt ja saarel elavad inimesed segav tegur äriplaani ellurakendamisel, et neid kõikvõimalikel viisidel asjade käigust lahus hoitakse. Tülikas ju, kui keegi muudkui küsib ja uurib. Tülikas muidugi, aga nii see just käibki, nii saavad inimesed asjadest aimu ja aru.

Möödunud suvel muutus üks aastaid küpsenud mõte tõeks. Seltskond inimesi, kes saare asjadega vähemal või rohkemal määral seotud, otsustasid kokku tulla seltsiks – Vormsi saarest hoolimise seltsiks. Seltsiks, kus on palju inimesi, kes

omavahel suhtlevad, jagavad teavet ja arutlevad Vormsil toimuva üle. Sündis MTÜ Vormsi Selts. Selts, kuhu võivad kuuluda kõik Vormsi saarest hoolivad inimesed. Nägime, et seltsist saaks võrdväärne koostööpartner volikogule ja vallavalitsusele. Aga pidage, kas me juba ei olnud valinud nn rahvasesindust vallavalitsusele suunised andma? Olime küll, see oli ju iga nelja aasta tagant valitav volikogu, kuhu rahvas hääletab omad volinikud. Vesteldes saareelanikega jäi kohati mulje, et elame saarel, kuhu demokraatia ei ulatu. Tulevik tundus tume, kui hetkeks paistis pilve vahelt KOV valimiste lootusekiir. Enamat ei olnud tarvis. Seltsis arutlusel olnud teemad vormusid valimisplatvormiks ning Valimisliit Vormsi sukeldus valimiste virr-varri.

Eesmärgid olid lihtsad – valitsemine peab muutuma läbipaistvaks, valla elanikke tuleb senisest oluliselt rohkem kuulata ja nende arvamusena arvestada. Tuleb arendada ja soodustada kohalikku ettevõtlust ja toetada noori saarele tagasi pöörduma.

Rõõm oli lugeda valimised ülekaalukalt võitnud ning volikogus kurjakuulutava (66,66%) osaluse saavutanud valimisliidu veidi hiljem avalikkuse ette jõudnud platvormist samu lubadusi. Ehk me siiski mõtleme pisut sarnaselt. On ju endise volikogu esimees ühes oma teele sinemistest avaldanud lootust, et tulevikus võiks Vormsil olla ainult üks valimisliit. Miks mitte!

Kuulda on olnud, et Valimisliit Vormsi soovivat kohalikku ettevõtlust lämmatada ja, et ollakse sallimatud saarele tulijate suhtes. Me peame ju arenema, tunduvad aren-

Valimisliit Ka Talvel Vormsil tänab kõiki

IVO SARAPUU

Valimisliit Ka Talvel Vormsil tänab kõiki, kes läbi kahe valitsemisperioodi on olnud toeks kohalikule valimisliidule. Üksi poleks keegi suutnud seda mis täna on tehtud.

Valimisliit Ka Talvel Vormsil on sümbolse tähendusega, sest see liit ei ühenda juba ammu ainult neid inimesi, kes on kandideerinud selles nimekirjas, vaid on suunatud kõigile vormsilastele ja saare käekäigust ning edenemisest huvitatutele.

Täname kõiki valijaid usalduse eest. Kuus kohta volikogus on suur vastutus ja tegutsemine edasi üheskoos Vormsi arengu heaks.

Valimisliit Ka Talvel Vormsil järgmise nelja aasta põhieesmärgid on:

- Edendame ja soodustame majandustegevuse arengut saarel**
- seisame praamiühenduse parendamise ja tihendamise eest, et ettevõtjate huvid oleksid tagatud ja Vormsilt oleks vajadusel igapäevaselt võimalik mandrile tööle sõita.
- jätkame paadisadamate ja laurite planeerimist ning toetame valminud planeeringute elluviimist eesmärgiga, et tagada kõigile merele pääs võimalikult paljudest kohtadest elavdades seeläbi meie igapäevaelu.
- korraldame Vormsil kruusa ja liiva kaevandamist, sest see on üks neid küsimusi mis vajab kiiret lahendamist.
- Majandus on nii tugev, kui tugev on ettevõtlus. Ettevõtluskeskkond on oluline ja meie eesmärgiks on jätkata vastavalt võimalustele ettevõtluse soodustamist ja toetamist saarel, et soodustada kommunaal- jms. teenuste osutamist vormsilaste poolt ning vajalike teenuste kättesaadavus saarel paraneks.
- alustame koostootmisjaama projekteerimisega Hulloosse ning toetame

välja kaubamärgi «Vormsi toode» ja selle kasutamise korra.

Soodustame Vormsi elanikkonna suurenemist noorte tuleku ja jäämisega saarele

- töötame välja programmi valla maa- ja hoonete kasutamiseks ning kasutame olemasolevaid ressursse (maad ja hooned) noorte perede saarele tulemise ja püsima jäämise soodustamiseks ning projekteerime ja ehitame munitsipaalkorterid endisesse vallaamajja.
- toetame kooli jätkamist põhikoolina eesmärgiga arendada meie koolist Läänemaa parim kool ning tagame eelkooliealistele lastele võimaluse käia meie kodulugu väärtustavas lasteaias.
- jätkame laste igakülse huvitegevuse toetamist ja meie poolt sisse seatud Vormsi kooli lõpetajate ja üliõpilaste toetamist. Rekonstrueerime kooli küttesüsteemi ja projekteerime saarele sobiva spordihoone.
- Elavdame huvi- ja kultuuritegevust saarel**
- jätkame isetegevusringide ja seltsi toetamist ja töötame välja parema toetusüsteemi.
- rekonstrueerime rahvamaja siseruumid, et parandada kasutusmugavust ja laiendada rahvamaja kasutusvõimalusi.
- toetame Vormsi ajalooliste kultuuriraditsioonide taastamist ja jätkamist ning teeme koostööd kodanikuühendustega ning kogudustega.
- korraldame igal aastal vähemalt ühe kõrgetasemelise kultuurisündmuse Vormsil ning korraldame praamiühenduse selliselt, et vormsilastel oleks võimalik külastada kultuuri-sündmuseid ka mandril.
- Loomme turvalise Vormsi nii noortele kui vanadele**
- töötame selle nimel, et Vormsil toi-

muks ravimite müük ja seisame selle eest, et saaks lõpuni viidud Vormsi uue Päästejaama ehitamise projekt.

- parandame turvalisust saarel koostöös saarevahi, Politsei- ja Päästametiga ning toetame Vormsi merepääste algatust ning arendamist.

Tagame abivajajatele piisava toetuse valla poolt

- jätkame abivajajate kodus hooldamist, pensionäride ja õpilaste bussisõidu toetamist ning eakate meelepidamist juubelitoetustega.
- toetame pensionäride huvitegevust ning arendame ja mitmekesistame abivajajatele suunatud sotsiaalteenuseid.

Hoolime oma kodusaarest ja selle elanikest

- muudame jäätmekäitluse uues jäätmejaamas efektiivsemaks, et hoida jäätmeveo tasu stabiilsena, vaatame üle jäätmeveo teenustasu maksmise korra ja soodustame saarele omase elukeskkonna säilimist loodust kahjustamata.
- parandame heakorda saarel, sh juhi- omanike tähelepanu lagunevatele hoonetele ja räämas kruntidele ning nõustame maaomanikke vanade maaparanduskraavide korrastamisel ja seisame selle eest, et Vormsi elanike huvid ning saare jätkuv areng oleks tagatud ka võimaliku haldusreformi puhul.

Informeerime vormsilast saarel toimuvast

- jätkame sisuka ja inforohke vallalehe regulaarset väljaandmist ning jätkame operatiivse ning toimiva kodulehe ja meililistiga ning kaasame kõiki soovijaid saare üldist arengut ning saare elanike eluolu puudutavate küsimuste aruteludesse.
- parandame koostööd teiste väikesaartega ja osaleme aktiivselt uue Väikesaarte seaduse väljatöötamisel.

tegemistest

tuse Programmist. Olavipäevaks sai veski uue kuue ning veski hea hald-
jas, perenaine Piia Ööbik on hoid-
nud kõigi jaoks veski ukse avatuna.
Meie veskis asuv külalisteraa-
mat (üks on juba täis saanud) on
täis kiitvaid sõnu ja tunnustust
Rälby külale, kuid palju tänusõnu
on Vormsi saarele, sellele kaunile ja
turvalisele paigale.

Rälby Külaselts sai toetust
Väikesaarte investeeringute prog-
rammist, et alustada kevadel
külasse tuletõrje veevõtuko-
hara rajamisi. Täna on tuletõrje
veevõtukoht valmis ja aruanegi
EAS-ile teele saadetud. Vald on
toetanud omaosaluse (see on kok-
ku 2901 eurot) tasumist 1450,50
euroga. Sõigiseks saime valmis ka
küla majandushoone-sauna. Järg-
misel aastal tahame oma külama-
ja koos kõrvalhoonetega usinasti
tõõsse rakendada. Selleks on oo-
datud ka kõigi vormsilaste soovid
ja ettepanekud, kuidas seda koos
teha.

Kõike seda meie külas pole tei-
nud üks või kaks inimest. See on
kõigi ühine hool ja toimetamine.
Kui külaselts on paljudes asjades
eestvedaja, siis kogu küla aitab
kaasa ja kõik panevad õla alla.
Terve suve toimus meil külas rah-

vaspordi trenn, osalesid lapsed ja
täiskasvanud, ikka vabatahtlikult
ja omast tahtest. Rälby küla võist-
kond osales ka valla suve- mangu-
del.

2013. aastal oli Rälby Külaselts
ühiks rahvusvahelise saarestike
naiste seminari korraldajaks Eestis.
See toimus 26.-29.09. septembril
Vormsis ja Noarootsis. Osalejad tä-
nasid kõiki Vormsis neid vastuvõt-
nuid ja nendega tegelenud inimesi.
Siit meie kogemus ka rahvusvahe-
lise koostöö tegemiseks.

Külas on moodustunud ühtne
kogukond, kus hoolitakse ja toeta-
takse üksteist. Meie küla inimesed
hoolivad ka oma külast ja see pais-
tab välja nii hoonetest, maastikust
kui meie koostegemistest. Sellist
mõnusat sooja hoolivust soovin
kõigile vormsilastele, üheskoos
suudame palju!

Sellest ühisest koostegemisest
sai algatuse ka meie küla poolt al-
gatatud valimisliit Rälby 40.

Valimisliit oli avatud kõigile
vormsilastele ja vormsilaste mured
ja rõõmud on ka meie mured ja
rõõmud. Soovime jõudu ja jaksu
neile, kes täna Vormsi elu edenda-
miseks valitud said ja loodame, et
meie poolt soovitud külade esin-
duskogu ka teoks saab.

Kohtumisõhtul Marju Kõivupuuga räägiti jutte ja
mängiti pillilugusid. Foto M. Hokkonen

Õhtu pärimusesaadiku Marju Kõivupuuga

MALLE HOKKONEN
õpetaja

Reedel, 18. oktoobri tuulisel kuid päikselisel õhtul ko-
gunesid pärimusest hoolivad inimesed Vormsi seltsi-
maja. Meile kõneles Marju Kõivupu, musitseerisid
pillipoisid Martin ja Kaarel.

Meie esivanemate toimetusi saatsid alati laulud
– milline võrratu pagas on kogutud hälli-, pulma-,
töö-, kiige-, matus-, kalendritähtpäevade jpm laule
ja tantse. Pärimusest klaaruvad esivanemate tõed
ja võimas tarkus, leidlikkus ja töökus läbi isetege-
mise.

Pärimusõhtule oli kaasa võetud koduseid maiu-
si – leiba ja sepi-
kuid koos erinevate leivamääretega. Oht oli end ümaraks nuumata või keel kaotada! (Va-
narahva ütlus maitsva toidu kohta: viib keele alla).
Viiuli ja löötsamangu ajal ei seisnud paigal ükski
tantsujalg ning polkakaared vaheldusid valsiga.

Pärimusega on küllap meil igal oma suhe ja isiklik
kontakt. Käesolevaks ajaks on palju maetud aegade
hämarusse, traditsioonid katkenud, tupp tungib viiel
erineval viisil digi-ajastu.

Hoiame üheskoos oma kultuuritausta.
Kohaletulijatele ja abistajatele suur tänu!

Jäätmete kodus põletamine on kahjulik inimese tervisele ja keskkonnale

KAIRE KIKAS
Keskkonnaministeeriumi jäätmeosa-
konna peaspetsialist

Kindlasti olete kuulnud kedagi väit-
mas, et tal jäätmeid ei teki. Paljudel ei
teki jäätmeid just seetõttu, et nad te-
gelikult põletavad jäätmed lihtsalt ko-
duahjus või õues lõkkes ära. See saas-
tab keskkonda, on kahjulik tervisele
ning seetõttu ei ole seadusega lubatud.

Koduses küttekoldes või lõkkes
tohib põletada ainult töötlemata pui-
tu, kiletamata paberit ja pappi. Isegi
selliseid kilekotte, millel on märk
«PE» või «PP» või tekst «võib põleta-
da» ei tohi kodus ise põletada, sest ka
nende põletamine nõuab eritingimusi,
mida kodus olevates ahjudes ja kami-
nates on raske saavutada.

Jäätmete põletamisel kodu-
ahjus või lahtises lõkkes eraldub hulk kahju-
likke aineid, sest temperatuur ei tõuse
piisavalt kõrgele, et plastiku ja muude
jäätmete põletamisel põleks ohtlikud
ained ära. Samuti ei ole sellistes ko-
dustes tingimustes võimalik ohtlikke
aineid kinni püüda, nagu tehakse seda
spetsiaalsetes põletustehastes filtrite
abil.

Mõõtmised näitavad, et kodude
korstendest võib lühikese aja jooksul
kordi rohkem ohtlikke saasteained
õhku paiskuda, kui ühest prügipõle-
tustehasest paljude aastate jooksul.
Kahju on ka sellepärast suur, et kodu-
de korstnad ei ulatu teab kui kõrgele
ja seetõttu langevad kahjulikud ained
kõik oma koduaeda või naabruskon-
da. Ja me hingame ja sööme selle ise
sisse.

Iga aednik teab, et tuhk on hea
väetis ja kahjuritõrjuja ning rapu-
tab aeg-ajalt seda puude ja põõsaste
alla, aga kui seal on sees ka kahjulikud
ained, mis pärinevad plastikutest või
kahtlase väärtusega puidust, siis ei ole
see enam hea.

Lisaks keskkonna saastamisele ja
tervise rikkumisele kahjustab jäätmete
põletamine küttekoldeid ja korstnaid,
mis võib lõppeda tõsise õnnetusega.
Seega siit-sealt kokku kogutud töödel-
dud puitmaterjali ja muude jäätmete
ahjus põletamine ei olegi enam kulude
kokkuhoid.

Viimasel ajal on probleemiks tõu-
nud ka vanaõlide põletamine kodustes
õliküttekolletes. Poodides ja internetis
müüakse isegi vanaõlipõleteid, kuid

Eestis neid vanaõlide põletamiseks
kasutada ei tohi. Vanaõlid on ohtlikud
jäätmed ning neid tohib põletada ai-
nult vastavaid keskkonnalube omavas
jäätmepõletustehases. Vanaõli põleta-
misel, nagu ka muude jäätmete põleta-
misel, eraldub palju kahjulikke aineid,
mis jäätmepõletustehastes filtrite abil
kinni püütakse.

Samuti ei saa inimene veendunud
olla, et vanaõli ei sisalda ka muid põle-
vaid vedelikke. Kui vanaõli on näiteks
segatud bensiiniga, siis sellise vedeli-
kuga kasutamine võib olla plahvatus-
ohtlik.

Jäätmete põletamisel kodustes
tingimustes tekib hulgaliselt ohtlikke
aineid, mis kahjustavad nii inimeste
tervist kui keskkonda. Tekkivad ained
võivad inimestel tekitada mürgistusi ja
kahjustada erinevaid organeid, paljud
neist ainetest on ka vähkitekitaavad.

Seega oma ja ümbritsevate inimes-
te tervise huvides tasub põletamise
asemel jäätmed sorteerida ja viia nii
palju kui võimalik taaskasutusse pak-
kendikonteinerite ja jäätmejaamade
kaudu, sest ainult nii saab kindel olla,
et need jäätmed ei tekita meile ja kesk-
konnale kahju.

Mõnda meenutust aastakümnete tagant

Enam kui paarikümne aasta
eest lahmiti haridusküsimus-
tes tänapäevaseks sarnaste
probleemidega: töökasvatus,
sotsiaalsus, iseseisvus, koo-
liaasta pikkus, õppeveeran-
did, õppevahendite valik ja
kogus.

Vaidlusküsimuseks mui-
dugi õpetaja kirjeldamatult
tagasihoidlik palk ja rohke
töökoormus (pole tänaseni
solliidset lahendust), kooli-
rahu, kuidas vaadelda ter-
vikvõimekust, kus on piir
rumaluse ja laiskuse vahel,
kuis kujundada arusaamu
kodanikuks olemisest. Tol
ajal jäi päevateemast välja
kooliraskus.

Siinkohal meenutan
tuntud haridusteadlase Ülo
Vooglau mõtet, et koolis peab
ka raskusi olema – innustab
mõtlemat, põhjusi otsima,
arutlemat ja leidmat lahendusi.

Kooliõpilase vastutusrikast
tiitlit asusid taotlemat 1988.
aastal Ege, Airila, Velli, Jean-
ne, Raivo, Roger, Kennet, Jüri,
Innar. Klassijuhatajana võttis
esmaklassnikuid vastu õpetat-
ja Tiina Aadman. Kõige kar-
mimadki seadused pole neid
noori murdnud, nende oman-
datud õpi-, töö- ja eluoskused
võimaldavad elus edasi liikuda,
iseennast luua ning kannata-
vad tänaseni ausalt oma rolli.
Tol õppeaastal asus Vormsi
koolis õppimise läbi kodani-
kuks arenema 63 õpilast.

Õnneliku lõpuga lugu juh-
tus 1988. aastal suvel, mil
praam Vormsi kohtus koge-
mata kombel üsna Vormsi
kai ääres kiviplokiga ning

vesi leidis selle tillukese lõhe,
kust sisse voolata. Hirmu-
tunne pugus reisijatesse!
Juhtum polnud tragöödia
killast: praam toestati, et väl-
tida vajumist, pumbati vesi
välja, millele järgnes remont.
Sama toimus sadamaga.

Seni pidas ühendust saa-
re ja mandriga praam Vohi-
laid.

Sadamasil remondiks
saabus kai äärde ujukraana,
mis oli ühtlasi abiks laid-tüü-
pi praami sildumisel (sada-
masilla eest). Mis tähendas,
et saarele saabumine toimus
üle kraanalaeva – seejärel sai
alles jalga saarepinnale astuda.

1983. aastal võtsid hea hari-
duse nimel Vormsil kooliteed
käia Sven, Ave, Oke, Kristi,
Merle, Maidu ja Marju. Koo-
litee alguse juubeliaastaks
teile õnnitlused!

Kohvikklubis 1988. aastal
augustis tutvustasid Rah-
varinde plaane ja kutsusid
rahvast osa võtma kodani-
kualgatus korras üldrahva-
likust liikumisest majandus-
kandidaat Johannes Küttis,
Rein Nurk. Õhtut ilmetas
kauni luulega Ellu Puudist.
Meenub tema esituses Ju-
han Liivi luuletus «Ta lendab
mesipuu poole», mis polnud
veel populaarsust kogunud.
2000. aastate keskel sai Peep
Sarapiku laul üldlaulupidu-
del kõrge lennu ja murdis
eesti rahva südamesse.

30. septembril 2004 alustas
praam Reet proovisõiduga.
Olgu meeskond jätkuvalt op-
timistlik!

Tere, armsad vormsilased

On kaunis sügis ja valimised on läbi. Nagu teie, kes te natukenegi huvi
tundsitate kohalike omavalitsuse valimiste vastu, teate, et võim meie ko-
dusaarel jäi sisuliselt muutmata. Mida me siis sellest järeldame. Ikka
seda, et neid, kes ei ole olnud rahul senise valitsemisega, on oluliselt
vähem osa vormsilastest. Iga rahvas aga väärib oma juhte, peaks vä-
hemalt demokraatlikus riigis nii ju olema. Ja pärast kaklust pole mõtet
rusikatega vehkida.
Ma isiklikult arvan, et Vormsil on ikka väga hea elada. Mandrilt vaa-
dates, ei ole Vormsi ääremaa, vaid paljudele isegi unistuste paik, kus
võiks elada või veeta vähemalt suurema osa oma vabast ajast. Kes mõt-
leb teisiti, ei pea ju siin virisedes hingitama. Maaailm on kõigile lahti
ning sinise eluaseme eest saab mõnes Eesti depressiivses väikelinnas
lausa luksusliku elamise ning aega ja raha jääb mõneks ajaks ülegi.
Tahtsin meie poolt tänada kõiki vormsilasi, kes osalesid valimistel
ning eriti neid mõnda kodanikku, kes meie nimekirja numbriga oma
sedeli valimiskasti surusid. Soovin kõigile õnne ja tervist ja nagu vanasti
õeldi, uusi töövoite. Iseotsustava Vormsi eest me seisame ka tulevikus.

Meeme Veisson

ÕNNITLEME!

Gennadi Levoškin — 70
Mihkel Koppel — 65
Jaak Matsi — 55
Ene Rand — 50

TEATED

KUHU PANNAKSE
POSTKASTID

Hullo küla elanike postkastid paigutatakse ümber Hullo bussipeatusesse 5. novembril. Hullo küla elanikel on võimalus taotleda juurde postkaste. Kellel on soovi saada endale postkast andke sellest võimalikult kiiresti teada Marje Targamaale, telefonil 472 3197.

JUMALATEENISTUSED

Jumalateenistused Vormsi Püha Olavi kirikus toimuvad 3. novembril kell 11.00 ja 17. novembril kell 11.00.

KOOSOLEK

Seoses Läänemaa Rannakalanduse Seltsi peatselt toimuva üldkoosolekuga ja uue juhatuse valimisega kutsub Vormsi Vallavalitsus kokku Vormsi rannakalurid, seltsi liikmed, kalandusega tegelejad ja kõik teised huvitatud isikud. Koosolek toimub neljapäeval 14. novembril kell 15.30 koolituskeskuses. Kohtumiseni

KONVERENTS
«KOHALIK TOIT»

8. novembril toimub konverents «Kohalik toit» Haapsalu Kutsehariduskeskuses.

Kell 9-10 Läänemaa toidutootjate toiduesitus; kell 10 avasõnad – Innar Mäesalu (Lääne maavanem); kell 10.15 kohalik toit Hiiumaal; kell 10.45 kohalik toit Saaremaal; kell 11.15 Kodukant Läänemaa koostööprojekt «Kohalik toit 2011-2013»; kell 11.45 ühistegevuse rollist kohalikus toidus – Jaan Leetsaar (Eesti Maaülikool); kell 12.30-13.30 lõuna (kohaliku toidu tutvustamine – Haapsalu kutsehariduskeskus); kell 13.30 kogemused Gotlandilt – Krista Kõiv (Maainfo Maaelu- ja kalandusvõrgustiku juhataja), Reve Lambur (Maaeluvõrgustiku juhtivspetsialist); kell 14.15 tunnustamine – «Koolitoit Läänemaal 2013» kvaliteetuuringu tulemuste tutvustamine. Info ja registreerimine (hiljemalt 7. november). Lea Lai tel 5691 7271, e-posti aadress Lea@kklm.ee.

STIILIPIDU

9. novembril algusega kell 20.00 Vormsi rahvamajas stiilipidu «Balti jaama puhvet».

Tankla avamisel viibisid minister Siim Valmar Kiisler, maavanem Innar Mäesalu, Vormsi valla ning Alexela esindajad. Foto M. Tiik

Volikogu esimees ulatab regionaalministrile hinnalise kingituse. Foto M. Veisson

STRÅNDE Å SJOEN
(Rand ja meri)

Edvin Lagman (3. III 1919–8. I 2011)

T. TOMINGA

Tõlge Noarootsi murrakust

Ajalugu: Kuulid vingusid ikka ja jälle, kui lainetelt üles pörkasid.

Toivo Tominga tõlgitud raamatust «En bok om Estlands Svenskar» avaldatud neljas lugu räägib rannarahva elust Noarootsis ja lõpeb jutustaja Eestist põgenemisega.

Esimeste mälestuste hulgas lapsepõlvest on mererand ja lained, mis pahinal kivide vahelt kaugele liivasele kaldale tulid. Lapsed pladistasid soojas kaldavees suurte punaste kivimürakate vahel, kus põhi oli kruusasegune. Alatasa loksuv vesi oli sealt liiva välja uhtunud. Päikesekiired murdusid ja sätendasid vees, kus pisikesed lestad püüdsid end laste eest liiva sisse peita. Kui siis juhtusid mõnele neist peale astuma, siputasid nad varvaste all.

Jaanilaupäeval sõudsid külapoisid lahele suure kivi juurde, mida kutsuti Ekestain (Kõrbekivi) ja ladusid kivile hagudest kuhja üles. Meid oli paar nooremat tattnina ka kampa võetud, kui siis risuhunnikule tule alla tegime. Kui lõke süttis, hüppasid teised kiiresti paati, aga mina jäin viimaseks ja paat ujus juba eemale. Jäin kiiresti kasvava tulega kahekesi. Võtsin hoogu ja hüppasin vette, niikaugele kui jõudsin. Sain paadiservast kinni ja teised tõmbasid mu veest välja.

Sellest tuli üks õige vettinud jaaniõhtu. Ei julgenud ma ju koju minna riideid vahetama. Ja mis seal üldse niiväga vahetada oligi. Ei saanud ma ju ometi igapäevaste pükstega piduse minna, aga uued olid ju juba jalas.

Kui haokuhi kivil oli ära põlenud, läksime kõik külaserva lagendikule, mida kutsuti Lagge. Seal oli suur

jaanituli. Suured poisid olid ostnud tulevärgitorusid, kus püssirohi sees. Neid tarvitati nii, et pandi toru jala alla pikali ja siis süüdati. Leek käis siis otsast pikalt välja läbi rohu.

Kevadeti sõudsimise kalapaatidega ümber Põõsaspea neeme idapoolsesse lahte. Ega see kerge olnud, sest Soome lahe kõrged lained tulid mühinal üle neememadaliku kivide ja tihti oli hirm, et lained käivad üle paadigi. Aga alati läks õnneks. Õhtuti, pärast igapäevaseid talutöid, lasime lahte võrgud sisse. Võrguliini otstes olid ujukitel lipukesed, et hommikul vara ikka omad võrgud ära tunneks. Maamärgid tuli ka meele pidada. Näiteks mõne suure kaldakivi ja selle taga kasvava puu järgi. Võrkudest saime siis räime ja kilu. Nii saime ka sööta põhjaõngeliini konksudele, mis tõi omakorda lesta, turska, ahvenaid ja hauged. Vahel mõne angerjagi.

Dirhami rannal ehitasid mehed paate. Enamasti suuri kaljaseid. Seal oli mõnus tõrva ja saelaudade vaigu lõhn. Kevadel tuli metsa poolt veel noorte lehtede, mändide ja kuuske imelist aroomi. Kui siis mõni laev niikaugele sai, et vette oli vaja lükata, tehti talgud. Õlu, leib, soolakala – lestad, silgud olid kohustuslikud. Vahel pakuti sültigi.

Laevalükkamise juurde lauldi midagi, mis kõlas umbes, et nüüd saab merre üks hüljes juurde ja hüüti «Hurraa!» Hurraa! Oli tõukamise koht ja oli uhke pilt, kui suur laev ümarmarguste palgiotste peal merre veeres. Tegelikult rannaäärepoiste jaoks polnud midagi ilusamat olemaski, kui uuel laeval purjed üles tõmmati! Igal väiksemalgi poisiklutil oli tingimata mängupaat. Ikka purjekas.

Uus laev, mis merre sai, heiskas peagi purjed ja sõitis Paldiskisse, kus laev registreeris kanti. Seejärel võis

see juba tööle hakata. Laadungiks oli enamasti kartulid, suitsutatud sealiha, halupuud või mis veel ja müüma sõideti Tallinna, Helsingisse või Stockholm. Meie vanaisa oli hinnatud laevaehitaja, kellel oli silma ilu märkama. Ega teda suviste talutööde juures ei nähtud kunagi. Kui ta parajagu ei ehitanud, sõitis ta uues laevas esimese reisi meeskonnas kaasa. Talveõhtuti, siis oli ta kodus ja rääkis meile, lastele, kus ta kõik elu jooksul oli käinud ja mida näinud.

Ühel pühapäeval võeti meid koos suurte poistega kaljasele kaasa, kui pidime tegema ühe lühikese treti Spithami lahest Dirhami sadamasse. Oh sa poiss, kui purjed said üles, ankur vinnati sisse ja laev pistis kui nool minema! Lained pladisesid võõrtäavi all, kliiverpoomini pritsis lainetest vett üles, raad ja poomid nagisesid, lastiruumi seinte taga mühises meri!

Ühel sügishommikul toodi sõna, et lained on ühe uppunu randa uhtunud. Meid, lapsi, ei lubatud vaatama minna. Ja kord, kui olime koolis, ütles õpetaja, et üks piirivalvur oli laevalt merre kukkunud ja uppunud. Meri võttis niimoodi ka omakülamehi. Ühel tormisevõitu sügishommikul komistas naabrimees kõikuvas paadis millegi otsa ja kukkus üle parda. Jäi oma võrku kinni ja otsas ta elu oligi.

Ühel augustiõhtul vedasime isaga noota. Kala oli nii palju, et vaevalt jõudsim paati tõmmata. Teine, kolmas, neljas kord. Viies ka. Paat istus juba nii sügavalt vees, et koju sõudes pidime Nõva neemel kaldale sõitma. Paat ei kannatanud enam koormat välja.

Me panime isaga ükskord Madala taga õngesid sisse. Sõudsim rannast tasapisi kaugemale, kui nägime, kuidas kordonist jooksid paar venelast välja ja piki randa meile ligemale. See

oli suve teisel poolel, 1940. aastal. Siis ei tohtinud enam ilma propuskita merele minna. Üks venelane haaras püssi ja sihtis põlvelt meie poole. Nägin, kuidas üsna ligidal vesi pritsis ja hüüdsin: «Isa, nad lasevad meie pihta!»

«Ära jama! Miks nad meie pihta peaksid laskma?» ei uskunud isa. Aga kuulid vingusid ikka ja jälle, kui lainetelt üles pörkasid. Pöörasime siis ringi ja tulime tagasi. Nüüd rahunesid venelased ka maha.

Kui randa jõudsim, olid külamehed rannas sõduritega elavalt seletamas. Üks meie mees oskas vene keelt ja me tellisime, et küsigu, mispärast meie pihta tulistati?!

«Ega me siis pihta! Me harjutasime teie peal,» ütles natšalnik, kes ka nüüd kohal oli. Butörin oli tema nimi, nagu mulle meenub. Tegelikult mul seda propuskit ei olnudki, aga nad unustasid seda mu käest üldse küsidagi.

Mai viimasel õhtul, 1943. aastal jõudis meie juurde väike grupp mehi Tallinnast ja mujalt, kes olid hoidnud end sakslaste eest kõrvale. Neil oli üks soov ja samal õhtul, viis minutit enne ühtteist juhtisin isa väikese mootorpaadi lahest välja. Peagi kadusid pimedusse kõik need armsad ja tuttavad metsad, kivid ja künkad. Teised jäid rannale, meile järele lehvutama. Lained olid kõrged ja paat üsna väsinuke. Nii mõnigi kord arvasime juba, et meri meid neelab, kuid paat pidas siiski Soomeni vastu, enne kui uppus. Meie aga olime pääsenud. Peagi olime juba Rootsis.

Teised tulid järgmisel suvel suure paadiga järele. Paat oli raskes lastis. Kompisid ja inimesi jätkus deki alla ja peale. Loomad lasti laudast välja, hobune koplis. Koer jäi trepile istuma... Nii lõppes seitsesada aastat kestnud saaga Läänemere idakaldal.